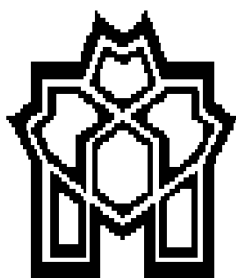

بسمه تعالی

دانشگاه علامه طباطبائی

دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی

پایان نامه جهت اخذ درجه

کارشناسی ارشد در رشته آموزش و پرورش تطبیقی

عنوان تحقیق

مطالعه و ارزیابی میزان و نحوه توجه به سیره انبیاء(ع) و معصومین(ع) در کتب
جدیدالتألیف فارسی (بخوانیم- بنویسیم) سال ۸۸-۸۷ در مقایسه با کتب فارسی
چاپ ۸۰-۷۹ کل دوره آموزش ابتدایی در ایران

**The conducts and manners of prophetos and Immaculate Immams
introduced in newly compiled persian text books of primary schools
(published in ۱۳۸۷- ۱۳۸۸) compare to that of the old one
(published in ۱۳۷۹- ۱۳۸۰)**

استاد راهنما: جناب آقای دکتر بهرام محسن پور

استاد مشاور: جناب آقای دکتر حسن ملکی

استاد داور: سرکار خانم دکتر فرخنده مفیدی

پژوهشگر: طیبه جعفرزاده

خرداد ۱۳۸۸

پاداش معنوی این مجموعه نا چیز خاضعانه تقدیم می شود به پیشگاه:

ارواح انبیاء(ع) و ائمه معصومین(ع)؛

ارواح طیبه و ملکوتی شهیدان، از صدر اسلام تا کنون؛

و

والاترین انسانها و اولین مربیان زندگی ام که فرزندی آن ها افتخار من است.

به مهربان ترین پدرم؛

اسوه خوبیها، او که خطوط چین خورده مردانه اش حاکی از سالها رنجی است که به پای گلهای به ثمر رسیده

زندگیش کشیده است. دستهای پاکش لایق صدها بوسه است و نوع نگاهش تا ابد سرمایه جاوید زندگیم

خواهد بود.

عزیز ترین مادرم؛

که وجودم برایش همه رنج است و وجودش برایم همه مهر است، او که لبانش بارگاه ترنم نغمه های آسمانی

دعاست، او که نگاهش بدرقه گر همیشگی راهم می باشد، او که همواره غمخوار و یاور من در زندگی خواهد

بود.

و تقدیم با عشق؛

به روان پاک همسرم

همراه همیشگی ام؛

او که یادش در تمامی مراحل زندگیم آرام بخش بوده و خواهد بود

تقدیر و سپاسگزاری:

سپاس:

ایزد متعال را که در سایه الطاف بی کرانش، جرعه نوش ساغر کیمیاگر تحصیل را به پایان رساندم. اکنون در آغاز راه با او پیمان می بندم که تمامی زندگی ام را در راه خدمت به خلق او صرف کنم، باشد که در این راه، همچون گذشته مرا یاری فرماید.

بر خود واجب می دانم از تمامی کسانی که با تشویق ها و حمایت های خود در به پایان رساندن این پژوهش مرا یاری کرده اند، قدردانی نمایم.

بدون شک تحقق این امر جز با الطاف بی کران استاد ارجمند جناب آقای دکتر بهرام محسن پور میسر نبود، بدان سبب که در نهایت صبر و بردباری از هیچ کوششی دریغ ننمودند تا تاریکی های اندیشه ی مرا با انوار بصیرت خویش روشن نمایند، لذا از ایشان که مرا راهنما بودند کمال تشکر و قدردانی را دارم.

همچنین از جناب آقای دکتر حسن ملکی استاد مشاور اینجانب که با نظرهای ارزنده ی خود در انجام این تحقیق مرا یاری رساندند، سپاسگزاری می نمایم.

همچنین از سرکار خانم دکتر فرخنده مفیدی که به عنوان داور قبول زحمت فرمودند و نظرات و پیشنهادات سازنده ای جهت پربار نمودن این پژوهش ارائه کردند، سپاسگزارم.

در پایان تشکر و قدرانی می کنم از پدر و مادرم برای همه محبت ها و تشویق هایشان، برادران مهربان و خواهران عزیزم که همواره مرا از حمایت ها و تشویق های بی دریغشان در دوران تحصیل، برخوردار نموده اند و نیز تمامی دوستانی که محبت شان غنیمت و نوری است در یلدای شکیبایی دوران تحصیلم.

چکیده

در پژوهش حاضر، میزان و نحوه توجه به سیره انبیاء(ع) و معصومین(ع) در کتب جدید التالیف فارسی (بخوانیم- بنویسیم) سال تحصیلی ۸۸-۸۷ در مقایسه با کتب فارسی چاپ ۸۰-۷۹ دوره آموزش ابتدایی در ایران مورد بررسی قرار گرفت تا مشخص شود که تا چه حد در این کتاب ها تلاش برای آشنا کردن دانش آموزان با ابعاد شخصیت انبیاء(ع) و معصومین(ع) صورت گرفته است. در این پژوهش از روش تحقیق توصیفی از نوع تحلیل محتوای توصیفی استفاده شد. جامعه آماری در این پژوهش، کتاب های فارسی دوره ابتدایی که در سال تحصیلی ۱۳۸۰-۱۳۷۹ در سراسر کشور تدریس می شده اند، و کتاب های جدید التالیف فارسی (بخوانیم- بنویسیم) دوره ابتدایی در سال تحصیلی ۱۳۸۸-۱۳۸۷ که در حال حاضر تدریس می شوند، می باشند.

یافته های تحقیق نشان می دهد که در کتاب های فارسی (بخوانیم- بنویسیم) دوره ابتدایی سال تحصیلی ۸۸-۸۷ بر حسب صفحه، تنها ۵/۴٪ از کل صفحات کتاب های فارسی این دوره تحصیلی به انبیاء(ع) و معصومین(ع) اختصاص داده شده است، یعنی در آنها مجموعاً به ۳۳ مورد شرح زندگی، ۳۵ مورد رفتار و به ۴ مورد احادیث این بزرگواران اشاره شده است. همچنین تحلیل محتوای کتاب های فارسی دوره ابتدایی سال تحصیلی ۸۰-۷۹ نیز بر حسب صفحه، نشان می دهد که ۹/۷٪ از کل صفحات این کتاب ها به انبیاء(ع) و معصومین(ع) اختصاص داده شده است و مجموعاً در این کتاب ها به ۲۵ مورد شرح زندگی، ۷۰ مورد رفتار و به ۹ مورد احادیث انبیاء(ع) و معصومین(ع) اشاره شده است. میزان فراوانی اسامی انبیاء(ع) و معصومین(ع) در کتاب های فارسی سال های ۸۸-۸۷ و ۸۰-۷۹، با تفاوت قابل ملاحظه ای (۱۵۶ به ۲۰۱)، به کتاب های فارسی سال ۸۰-۷۹، بر می گردد. نتایج تحلیل محتوای پرسش ها و تصاویر در زمینه مورد نظر پژوهش نیز، نشان داد که در هر دو سال تحصیلی فوق، پرسش ها بسیار سطحی بوده، و تصاویر کتاب های سال ۸۸-۸۷ نیز، به نسبت کتاب های سال ۸۰-۷۹، بسیار بهتر و جذابتر شده است. بنابراین نسبت فراوانی صفحات و موارد اشاره شده مربوط به سیره انبیاء(ع) و معصومین(ع) در کتاب های فارسی سال ۸۰-۷۹، جدای از تصاویر و ظاهر این کتاب ها، به مراتب بیشتر و حیطة های بیشتری را در بر داشته است.

فصل اول: کلیات

۱	مقدمه
۳	بیان مسأله
۵	ضرورت و اهمیت تحقیق
۶	اهداف تحقیق
۸	سؤالات تحقیق
۹	جامعه آماری
۹	روش انجام تحقیق
۹	روش و ابزار جمع آوری اطلاعات
۹	تعریف مفاهیم و واژگان اختصاصی
۱۰	روش آماری تجزیه و تحلیل اطلاعات

فصل دوم: ادبیات و پیشینه تحقیق

۱۱	مقدمه
۱۲	تعریف برنامه ریزی درسی
۱۳	تعریف برنامه درسی
۱۴	محتوا
۱۵	تاریخچه برنامه درسی
۱۷	تاریخچه تدوین و تألیف کتابهای درسی در ایران
۲۰	تغییر نظام آموزش و پرورش و کتاب درسی
۲۱	نقش و اهمیت کتاب درسی و جایگاه آن در نظام آموزشی کشور
۲۲	اهداف آموزش و پرورش دوره ابتدایی
۲۴	اهمیت زبان آموزی در آموزش و پرورش و تحولات آن
۲۶	اصول برنامه ی زبان آموزی دوره ابتدایی
۲۷	اهداف کلی برنامه درسی زبان فارسی در دوره ابتدایی
۲۸	جایگاه تعلیم و تربیت از دیدگاه اسلام
۳۰	ایجاد شناخت و گرایش مذهبی در کودکان
۳۱	آشنایی با علوم اهل بیت(ع)
۳۲	اهمیت و جایگاه آموزش به ویژه آموزش دینی
۳۴	اصول تعلیم و تربیت دینی
۳۹	ابعاد تربیت دینی
۴۱	تربیت دینی و الگو
۴۳	روش تربیتی الگویی یا اسوه سازی و اهمیت آن
۴۵	آسیب شناسی الگو گیری
۴۹	سیره انبیاء(ع) و معصومین(ع)

۵۰	اهداف تربیتی از دیدگاه معصومین(ع)
۵۵	آموزه های تربیتی در سیره معصومین(ع)
۶۱	روشهای آموزشی سیره معصومین(ع) با تأکید بر سیره نبوی(ص)
۶۷	آموزش و تربیت دینی به عنوان یکی از برنامه های درسی دوره ابتدایی
۶۹	نقش کتاب های درسی در معرفی انبیاء(ع) و معصومین(ع) به عنوان الگو
۷۰	رویکرد تلفیقی
۷۲	تصویری کلی از کتاب های فارسی مورد پژوهش
۷۴	تحقیقات انجام شده

فصل سوم: روش تحقیق

۷۸	مقدمه
۷۹	روش تحقیق
۷۹	تحلیل محتوا
۸۳	جامعه آماری
۸۳	روش و ابزار جمع آوری اطلاعات
۸۶	شیوه گردآوری داده ها
۸۶	روش آماری و تجزیه تحلیل اطلاعات

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل یافته ها

۸۷	مقدمه
۹۱	سؤال اول تحقیق
۹۸	سؤال دوم تحقیق
۱۰۳	سؤال سوم تحقیق
۱۱۱	سؤال چهارم تحقیق
۱۱۸	سؤال پنجم تحقیق
۱۴۲	جمع بندی

فصل پنجم: نتیجه گیری و پیشنهاد ها

۱۴۶	مقدمه
۱۴۷	خلاصه پژوهش
۱۴۷	نتیجه گیری
۱۵۹	پیشنهاد های تحقیق
۱۶۳	محدودیت های پژوهش

فهرست جداول

- جدول (۱-۳)، فراوانی مطالب مربوط به انبیاء(ع) و معصومین(ع) در کتاب های فارسی دوره ابتدایی ۸۵
- جدول (۱-۴)، فراوانی مطالب مربوط به انبیاء(ع) و معصومین(ع) در کتاب های فارسی(بخوانیم-بنویسیم) پایه اول ابتدایی سال تحصیلی ۸۷-۸۸ و کتاب فارسی پایه اول ابتدایی سال ۸۰-۷۹، بر حسب مورد ۹۲
- جدول (۲-۴)، توزیع مطالب بر حسب صفحه و درس در کتاب های فارسی(بخوانیم-بنویسیم) پایه اول ابتدایی در سال ۸۷-۸۸ و کتاب فارسی پایه اول سال ۸۰-۷۹..... ۹۴
- جدول (۳-۴)، فراوانی مطالب مربوط به انبیاء(ع) و معصومین(ع) در کتاب های فارسی(بخوانیم-بنویسیم)پایه اول ابتدایی سال ۸۷-۸۸ و کتاب فارسی پایه اول سال تحصیلی ۸۰-۷۹، بر حسب مورد ۹۶
- جدول(۴-۴)، فراوانی مطالب مربوط به سیره انبیاء(ع) و معصومین(ع) در کتاب های فارسی(بخوانیم-بنویسیم) پایه دوم ابتدایی سال ۸۷-۸۸ و کتاب فارسی پایه دوم سال ۸۰-۷۹، بر حسب مورد ۹۸
- جدول (۵-۴)، توزیع مطالب بر حسب صفحه و درس، در کتاب های فارسی(بخوانیم-بنویسیم) پایه دوم ابتدایی سال ۸۷-۸۸ و کتاب فارسی پایه دوم سال ۸۰-۷۹..... ۱۰۰
- جدول(۶-۴)، فراوانی مطالب مربوط به انبیاء(ع) و معصومین(ع) در کتاب های فارسی(بخوانیم-بنویسیم) پایه دوم ابتدایی سال ۸۷-۸۸ و کتاب فارسی پایه دوم سال ۸۰-۷۹، بر حسب مورد..... ۱۰۲
- جدول (۷-۴)، فراوانی مطالب مربوط به سیره انبیاء(ع) و معصومین(ع) در کتاب های فارسی(بخوانیم-بنویسیم) پایه سوم ابتدایی سال ۸۷-۸۸ و کتاب فارسی پایه سوم سال ۸۰-۷۹، بر حسب مورد ۱۰۴
- جدول (۸-۴)، توزیع فراوانی مطالب بر حسب صفحه و درس، در کتاب های فارسی(بخوانیم-بنویسیم) پایه سوم ابتدایی سال ۸۷-۸۸ و کتاب فارسی پایه سوم سال ۸۰-۷۹..... ۱۰۷
- جدول(۹-۴)، فراوانی مطالب مربوط به انبیاء(ع) و معصومین(ع) در کتاب های فارسی(بخوانیم-بنویسیم) پایه سوم ابتدایی سال ۸۷-۸۸ و کتاب فارسی پایه سوم سال ۸۰-۷۹، بر حسب مورد ۱۰۹
- جدول(۱۰-۴)، فراوانی مطالب مربوط به سیره انبیاء(ع) و معصومین(ع) در کتاب های فارسی(بخوانیم-بنویسیم) پایه چهارم سال ۸۷-۸۸ و کتاب فارسی پایه چهارم سال ۸۰-۷۹، بر حسب مورد..... ۱۱۱
- جدول(۱۱-۴)، توزیع مطالب بر حسب صفحه و درس، در کتاب های فارسی(بخوانیم-بنویسیم) پایه چهارم سال ۸۷-۸۸ و کتاب فارسی پایه چهارم سال ۸۰-۷۹..... ۱۱۴
- جدول (۱۲-۴)، فراوانی مطالب مربوط به انبیاء(ع) و معصومین(ع) در کتاب های فارسی(بخوانیم-بنویسیم) پایه چهارم سال ۸۷-۸۸ و کتاب فارسی پایه چهارم سال ۸۰-۷۹، بر حسب مورد..... ۱۱۶
- جدول (۱۳-۴)، فراوانی مطالب مربوط به سیره انبیاء(ع) و معصومین(ع) در کتاب های فارسی(بخوانیم-بنویسیم) پایه پنجم سال ۸۷-۸۸ و کتاب فارسی پایه پنجم سال ۸۰-۷۹ بر حسب مورد ۱۱۸
- جدول (۱۴-۴)، توزیع مطالب بر حسب صفحه و درس، در کتاب های فارسی(بخوانیم-بنویسیم) پایه پنجم سال ۸۷-۸۸ و کتاب فارسی پایه پنجم سال ۸۰-۷۹..... ۱۲۱
- جدول (۱۵-۴) فراوانی مطالب مربوط به انبیاء(ع) و معصومین(ع) در کتاب های فارسی (بخوانیم- بنویسیم) پایه پنجم ابتدایی سال تحصیلی ۱۳۸۸-۱۳۸۷ بر حسب مورد..... ۱۲۳
- جدول (۱۶-۴) فراوانی مطالب مربوط به انبیاء(ع) و معصومین(ع) در کتاب های فارسی پایه پنجم ابتدایی سال تحصیلی ۱۳۸۰-۱۳۷۹ بر حسب مورد..... ۱۲۴

جدول (۱۷-۴)، توزیع فراوانی مطالب مربوط به انبیاء(ع) و معصومین(ع) در کل کتاب های فارسی (بخوانیم-بنویسیم) پنج پایه ابتدایی در سال تحصیلی ۸۸-۸۷، بر حسب صفحات و دروس.....	۱۲۷
جدول (۱۸-۴)، توزیع فراوانی مطالب مربوط به انبیاء(ع) و معصومین(ع) در کل کتاب های فارسی پنج پایه ابتدایی در سال تحصیلی ۸۰-۷۹ بر حسب صفحات و دروس.....	۱۲۸
جدول (۱۹-۴)، فراوانی مطالب مربوط به سیره انبیاء(ع) و معصومین(ع) در کلیه کتاب های فارسی (بخوانیم-بنویسیم) پنج پایه ابتدایی در سال تحصیلی ۸۸-۸۷ بر حسب مورد.....	۱۳۱
جدول (۲۰-۴)، فراوانی مطالب مربوط به سیره انبیاء(ع) و معصومین(ع) در کلیه کتاب های فارسی پنج پایه ابتدایی در سال تحصیلی ۸۰-۷۹، بر حسب مورد.....	۱۳۲
جدول (۲۱-۴)، فراوانی و نحوه توزیع اسامی معصومین(ع)، به صورت جزء، جزء در کل کتاب های فارسی مورد پژوهش.....	۱۳۵
جدول (۲۲-۴)، فراوانی و نحوه توزیع اسامی انبیاء(ع)، به صورت جزء، جزء در کل کتاب های فارسی مورد پژوهش.....	۱۳۶
جدول (۲۳-۴)، فراوانی و نحوه توزیع اسامی انبیاء(ع) و معصومین(ع) در کتاب های فارسی (بخوانیم-بنویسیم) پنج پایه ابتدایی سال تحصیلی ۸۸-۸۷.....	۱۳۸
جدول (۲۴-۴)، فراوانی و نحوه توزیع اسامی انبیاء(ع) و معصومین(ع) در کتاب های فارسی پنج پایه ابتدایی سال تحصیلی ۸۰-۷۹.....	۱۴۰
فهرست نمودارها	
نمودار (۱-۴)، توزیع فراوانی مطالب مربوط به انبیاء(ع) و معصومین(ع) در کتاب های فارسی (بخوانیم-بنویسیم) پایه اول ابتدایی سال ۸۸-۸۷ و کتاب فارسی سال ۸۰-۷۹ بر حسب صفحه.....	۹۵
نمودار (۲-۴)، توزیع فراوانی مطالب مربوط به انبیاء(ع) و معصومین(ع) در کتاب های فارسی (بخوانیم-بنویسیم) پایه دوم ابتدایی سال ۸۸-۸۷ و کتاب فارسی سال ۸۰-۷۹ بر حسب صفحه.....	۱۰۱
نمودار (۳-۴)، توزیع فراوانی مطالب مربوط به انبیاء(ع) و معصومین(ع) در کتاب های فارسی (بخوانیم-بنویسیم) پایه سوم ابتدایی سال ۸۸-۸۷ و کتاب فارسی سال ۸۰-۷۹ بر حسب صفحه.....	۱۰۸
نمودار (۴-۴)، توزیع فراوانی مطالب مربوط به انبیاء(ع) و معصومین(ع) در کتاب های فارسی (بخوانیم-بنویسیم) پایه چهارم ابتدایی سال ۸۸-۸۷ و کتاب فارسی سال ۸۰-۷۹ بر حسب صفحه.....	۱۱۵
نمودار (۵-۴)، توزیع فراوانی مطالب مربوط به انبیاء(ع) و معصومین(ع) در کتاب های فارسی (بخوانیم-بنویسیم) پایه پنجم ابتدایی سال ۸۸-۸۷ و کتاب فارسی سال ۸۰-۷۹ بر حسب صفحه.....	۱۲۲
نمودار (۶-۴)، توزیع فراوانی مطالب مربوط به انبیاء(ع) و معصومین(ع) در کل کتاب های فارسی (بخوانیم-بنویسیم) پنج پایه ابتدایی در سال ۸۸-۸۷ بر حسب صفحات.....	۱۲۹
نمودار (۷-۴)، توزیع فراوانی مطالب مربوط به انبیاء(ع) و معصومین(ع) در کل کتاب های فارسی پنج پایه ابتدایی در سال ۸۰-۷۹ بر حسب صفحات.....	۱۲۹
نمودار (۸-۴)، توزیع فراوانی مطالب مربوط به سیره انبیاء(ع) و معصومین(ع) در کل کتاب های فارسی پنج پایه ابتدایی در سال های ۸۸-۸۷ و ۸۰-۷۹ بر حسب مورد.....	۱۳۳
نمودار (۹-۴)، مجموع توزیع فراوانی مطالب مربوط به سیره انبیاء(ع) و معصومین(ع) در کل کتاب های فارسی پنج پایه ابتدایی در سال های ۸۸-۸۷ و ۸۰-۷۹ بر حسب مورد.....	۱۳۳

ضمائم

تصاویری از صفحات کتاب های فارسی سال تحصیلی ۱۳۸۸-۱۳۸۷

تصاویری از صفحات کتاب های فارسی سال تحصیلی ۱۳۸۰-۱۳۷۹

"انما يريد الله ليذهب عنكم الرجس اهل البيت و يطهركم تطهيرا"

مقدمه

کودکی آغاز حرکت و تلاش برای زیستن است، مرحله ای که باید آن را به خودی خود، به رسمیت شناخت، زیرا کودک انسانی است مستقل با احساسات و خصوصیات خوب انسانی. با این همه، کودکی مقدمه نوجوانی، جوانی و بزرگسالی است و اساس زندگی بزرگسالی، به کیفیت این دوره بستگی دارد، این کیفیت نیز به چگونگی تعلیم و تربیت در این دوران وابستگی کامل دارد. در این دوره است که شخصیت، منش و رفتار کودک به ویژه رفتارهای اخلاقی و اجتماعی و رشد جسمانی، عقلانی و فرهنگی وی بر اثر ارتباط او با سایرین شکل می گیرد. همچنین انسان در پرتو تربیت صحیح است که به عنوان موجودی هدفمند به اهداف آرمان های خود دست می یابد. از این رهگذر برای انسان مسلمان، تربیت اسلامی ضرورتی مضاعف دارد، زیرا انسان جز در پرتو تربیت صحیح اسلامی به مقام عبودیت و تسلیم نائل نمی آید. از سوی دیگر، چنین انسان مسلمانی برای پیمودن راه سعادت و بندگی احتیاج به الگوهای مطمئن عملی دارد تا با قرار دادن دیدگاهها و سیره عملی آنان، هم راه صحیح بندگی و سعادت را بییماید و هم در این وادی سریع تر گام نهد و سریع تر به مقصد نائل آید.

خداوند متعال، یکتا معلم انسانها است که پیامبران و ائمه معصومین(ع) را برای هدایت و راهنمایی و تعلیم و تربیت بشر فرستاده است. بدیهی است که مأموریت انبیاء(ع) و معصومین(ع) بی پایه و عبث نبوده است، زیرا انسان بدون هادی و رهبر نمی تواند به کمال مطلوب برسد، لذا خداوند رسولان و امامان را برای هدایت بشر فرستاد تا آنها را به راه مستقیم راهنمایی کنند (اشرف خلخالی ۱۳۷۲، ص ۴).

آنها بهترین الگوهای تربیتی بوده و ارائه دیدگاه ها و کشف و عرضه سیره تربیتی آنان یک ضرورت انکار ناپذیر برای پویندگان عرصه تعلیم و تربیت اسلامی است، براین اساس سیره اخلاقی پیامبران و امامان(ع) در بعد فردی و اجتماعی فرا راه زندگی پیروان آنهاست که با الگو قرار دادن آن می توانند بهترین روش اخلاقی را داشته باشند.

همانطور که می دانیم یکی از اهداف نظام آموزش و پرورش، آموزش تعلیمات اسلامی و معرفی سیره انبیاء(ع) و ائمه معصومین(ع) به عنوان الگوی زندگی است.

حال این سؤال مطرح می شود که در فرایند تعلیم و تربیت، سیره انبیاء(ع) و معصومین(ع) چگونه و چقدر در مقام انسانهای نمونه جهان خلقت، برای الگو سازی معرفی شده است؟ و نیز این سؤال، که کتاب های جدید التألیف فارسی (بخوانیم - بنویسیم) سال ۸۸-۸۷ که در حال حاضر در مدارس سراسر کشور تدریس می شوند، در مقایسه با کتب فارسی چاپ ۸۰-۷۹ که در گذشته تدریس می شده اند، تا چه حد به معرفی سیره انبیاء(ع) و معصومین(ع) پرداخته اند و در این تغییرات و بازنگری ها، اصلاحات جدید چیست؟

بیان مسأله

نهاد آموزش و پرورش دارای کارکردهای مختلفی است و نقش بسیار مهمی در تربیت کودکان از نظر دینی، اخلاقی، علمی و اجتماعی... دارد، همچنین عوامل گوناگونی در مدارس وجود دارند که هر یک به نوعی در این امر دخیل هستند از جمله کلاس درس، معلم، ناظم، مدیر... و کتابهای درسی که هر یک به سهم خود، در تأثیرگذاری بر روی دانش آموزان نقش دارند.

برنامه های درسی به عنوان قلب نظام تعلیم و تربیت، ابزاری در جهت تحقق اهداف آموزش و پرورش به حساب می آیند، به عبارتی یکی از عوامل مهم که جزء لاینفک نظام آموزشی می باشد، کتب درسی است. افراد در طول دوران تحصیل از مقطع ابتدایی تا تحصیلات عالی از طریق کتب درسی با مفاهیم و ارزش های مورد قبول جامعه آشنا می شوند.

در کشور ما فعالیت های آموزشی در چهارچوب کتاب درسی تحقق می یابد. در تمام کشور برای هر موضوع درسی در هر پایه تحصیلی یک کتاب تألیف می شود و در بین مدارس توزیع می گردد، معلمان فعالیتهای خود را بر محور کتاب درسی متمرکز می کنند، امتحان و ارزشیابی عمدتاً محدود به مطالب کتاب درسی است. از این رو وسیله ی آموزشی در نظام تعلیم و تربیت دارای نقش بسیار مهمی است و کتابهای درسی به خاطر اهمیت زیادی که در تحقق اهداف آموزشی دارند، کانون توجه تمامی دست اندرکاران آموزش و پرورش می باشد (یار محمدیان، ۱۳۷۷، ص ۱۴۲).

همچنین در نظام آموزشی ایران، معرفی آموزه ها و انتقال ارزش های دین مبین اسلام از جمله اهداف نظام تعلیم و تربیت به شمار می رود، بر این اساس برنامه ریزان درسی و سیاست گذاران جامعه ما، می باید تلاش خود را برای معرفی آموزه ها، ارزش ها و چهره های دینی به کار گرفته و دانش آموزان را با شخصیت های دینی آشنا سازند تا دانش آموزان با الگو و سرمشق قرار دادن و به کار بستن توصیه ها و سفارش های آنها،

شیوه‌ی زندگی خود را بر مبنای این سفارش‌های رهبران دینی تنظیم و به رستگاری نائل آیند، از این رو اطلاع از تحقق چنین اهدافی در گرو تحلیل کتابهای درسی و اطلاع از محتوای آنهاست.

در نظام آموزشی ایران با توجه به متمرکز بودن آن، کتاب درسی مهم‌ترین و پرکاربردترین رسانه آموزشی محسوب می‌شود، بنابراین کتاب درسی باید بر اساس اهداف آموزش و پرورش و متناسب با شیوه‌های نوین، به منظور ارتقای کیفیت رشد دانش‌آموزان در تمام ابعاد و زمینه‌ها به ویژه ارزش‌های مطلوب جامعه، تدوین و تألیف گردد.

در دهه‌های اخیر تغییرات مهمی در برنامه‌های درسی و به تبع آن تغییراتی در تهیه و تنظیم کتب و مواد آموزشی صورت گرفته که در راستای فعال کردن دانش‌آموزان در فعالیت‌های آموزشی بوده است. اصلاح و تغییر کتب درسی یکی از نیازهای مبرم نظام آموزشی می‌باشد. در سال‌های اخیر اصلاحات و تغییراتی را نیز در کتب دوران ابتدایی از جمله کتاب فارسی شاهد بوده ایم، این کتاب درسی یکی از عوامل مهم انتقال فرهنگ دینی و دیندار کردن کودک است. برنامه درسی فارسی جایگاهی حساس و ارزشمند دارد زیرا این درس از یک سو حافظ میراث فرهنگی و از دیگر سو بهترین و مؤثرترین ابزار انتقال معارف، علوم، اخلاق و اندیشه و مایه ارتباط و پیوند با دیگران در سطح گسترده است.

با توجه به نقش الگویی انبیاء(ع) و ائمه معصومین(ع) و ضرورت آشنایی دانش‌آموزان با سیره آنان به ویژه از طریق کتابهای درسی و اینکه در دهه‌های اخیر تغییرات مهمی را در حجم و محتوا و شیوه‌های سازماندهی مطالب کتب درسی از جمله کتب فارسی شاهد بوده ایم، پژوهش حاضر درصدد است به مطالعه و ارزیابی میزان و نحوه توجه به سیره انبیاء(ع) و معصومین(ع) در کتب جدید التالیف فارسی (بخوانیم - بنویسیم) سال ۸۸-۸۷ در مقایسه با کتب فارسی چاپ ۸۰-۷۹ دوره آموزش ابتدایی در ایران بپردازد، تا مشخص شود به چه اندازه برای آشنا کردن دانش‌آموزان با ابعاد شخصیتی انبیاء(ع) و معصومین(ع) تلاش صورت گرفته است و تا چه حد کتاب‌های مذکور از این منظر نسبت به یکدیگر تفاوت پیدا کرده اند.

ضرورت و اهمیت تحقیق

از شگفتی های دنیای کودکان، دنیای مذهب، ایمان و باورداشت آنهاست. کودکی از آن جهت فطرتی خدا آشنا دارد که، نفخه ای از روح خدا در ذات خویشتن اوست، مبانی بسیاری از باورهای مذهبی در اندرون او وجود دارد که با اندک تذکری از والدین، مربیان، (کتابهای درسی) و با یافتن مصداقهایی در جهان خارج می کوشد آن را بپذیرد و خود را با آن تطابق دهد (قائمی، ۱۳۶۵، ص ۲).

کودکان امروز، نوجوانان فکور و مؤثر جامعه فردا و نیز پیران فرزانه و راهنمایان جامعه در آینده خواهند بود. کودکان مقطع ابتدایی، بیش از هر دوره و زمان دیگر، آماده پذیرش فرامین الهی اند. گویی فطرت توحیدی در این مقطع سنی، در آستانه شکوفایی و نور افشانی قرار می گیرد تا شخصیت او شکل گیرد. از این رو همه انسانها با توجه به امتیاز عقل، آگاهی و انتخاب که توسط خداوند متعال در آنان به ودیعه گذاشته شده است می توانند برای حال و آینده زندگی خود راهی را برگزینند که مایه سلامت و سعادت آنان در دنیا و آخرت گردد.

اگر در تاریخ بنگریم، در زندگی و شرح حال افراد مختلف، در گذشته و حال خوب نظر کنیم، می بینیم همواره کسانی که انبیاء(ع) و خاندان اهل بیت(ع) را الگو و نمونه قرار داده اند، انسانهای شریف، بزرگوار و مورد اعتماد جامعه بوده اند.

سیره اخلاقی و تربیتی انبیاء الهی(ع) و اهل بیت عصمت و طهارت(ع) می تواند چراغی باشد برای پیمودن راههای زندگی، زیرا به کار بستن سیره انبیاء و اولیای الهی(ع)، نه تنها موجب هدایت فرد در رسیدن به تکامل وی می شود، بلکه می تواند جامعه ای را از انحطاط و هلاکت نجات بخشد. از این رو بر ماست که به این اسوه های کامل اقتدا کرده و در همه عرصه های زندگی با پیروی از آنها راحت تر و سریع تر به مقصد اعلای انسانیت برسیم، یکی از این عرصه های زندگی که اهمیت ویژه ای دارد در رسیدن ما و رساندن دیگران به مقصد، عرصه تعلیم و تربیت است.

رسالت اصلی نظام آموزشی، یافتن راهکارهای مناسب برای تربیت انسان مطلوب است، در دیدگاه اسلام نیز ویژگی های انسان مطلوب، به عینه در شخصیت انبیاء الهی(ع) و ائمه معصومین(ع) تجلی یافته است. در واقع سیره انبیاء الهی(ع) و معصومین(ع) بهترین درسهای زندگی را در اختیار انسان قرار می دهد و بدین ترتیب می توان استنباط نمود که محتوای ارزشمند در برنامه درسی، آن است که منطبق با آموزه های دینی و مذهبی باشد، آموزه هایی که با گفتار، پندار و کردارانبیاء الهی(ع) و ائمه معصومین(ع) هماهنگ باشد.

نیاز انسان به الگو های نیکو از یک سو و چالشهای رو به افزایش دنیای امروز از سوی دیگر، نیاز به تربیت انسان های متعهد به اصول و ارزش های والای اسلامی را بیش از پیش ضروری ساخته است، همچنین با توجه به اینکه کتاب درسی یکی از مهمترین مراجع به و محورهای یادگیری دانش آموزان دوره ابتدایی بوده و نظر به اینکه در سال های اخیر اصلاحات و بازنگریهای زیادی انجام گرفته از جمله کتابهای فارسی این مقطع آموزشی، واز آن جایی که این کتابها جدیدالتألیف بوده و این چنین تحقیقاتی به خصوص در این باره، روی آنها صورت نگرفته، بنابراین ضرورت دارد که در ماهیت و محتوای این کتابهای درسی، تحقیق و بررسی های لازم و کافی انجام شود، در همین راستا اهمیت مطالعه پیرامون میزان و نحوه توجه به سیره زندگی انبیاء الهی(ع) و معصومین(ع) در کتابهای فارسی مقطع ابتدایی در گذشته و حال، که به عنوان وسیله ای مکتوب و تنها وسیله آموزشی که در اختیار معلم قرار می گیرد، بیش از پیش آشکار می گردد.

اهداف تحقیق

هدف کلی

- مطالعه و ارزیابی میزان و نحوه توجه به سیره انبیاء(ع) و معصومین(ع) در کتب جدید التالیف فارسی (بخوانیم- بنویسیم) سال ۸۸- ۸۷ در مقایسه با کتب فارسی چاپ ۸۰- ۷۹ کل دوره آموزش ابتدایی در ایران.

اهداف جزئی

- بررسی و مقایسه میزان و نحوه توجه به شرح زندگی، رفتار و احادیث انبیاء(ع) و معصومین(ع) در کتب جدیدالتألیف فارسی (بخوانیم- بنویسیم) پایه اول سال تحصیلی ۱۳۸۸-۱۳۸۷ در مقایسه با کتاب فارسی پایه اول سال تحصیلی ۱۳۸۰-۱۳۷۹ دوره آموزش ابتدایی در ایران.

- بررسی و مقایسه میزان و نحوه توجه به شرح زندگی، رفتار و احادیث انبیاء(ع) و معصومین(ع) در کتب جدیدالتألیف فارسی (بخوانیم- بنویسیم) پایه دوم سال تحصیلی ۱۳۸۸-۱۳۸۷ در مقایسه با کتاب فارسی پایه دوم سال تحصیلی ۱۳۸۰-۱۳۷۹ دوره آموزش ابتدایی در ایران.

- بررسی و مقایسه میزان و نحوه توجه به شرح زندگی، رفتار و احادیث انبیاء(ع) و معصومین(ع) در کتب جدیدالتألیف فارسی (بخوانیم- بنویسیم) پایه سوم سال تحصیلی ۱۳۸۸-۱۳۸۷ در مقایسه با کتاب فارسی پایه سوم سال تحصیلی ۱۳۸۰-۱۳۷۹ دوره آموزش ابتدایی در ایران.

- بررسی و مقایسه میزان و نحوه توجه به شرح زندگی، رفتار و احادیث انبیاء(ع) و معصومین(ع) در کتب جدیدالتألیف فارسی (بخوانیم- بنویسیم) پایه چهارم سال تحصیلی ۱۳۸۸-۱۳۸۷ در مقایسه با کتاب فارسی پایه چهارم سال تحصیلی ۱۳۸۰-۱۳۷۹ دوره آموزش ابتدایی در ایران.

- بررسی و مقایسه میزان و نحوه توجه به شرح زندگی، رفتار و احادیث انبیاء(ع) و معصومین(ع) در کتب جدیدالتألیف فارسی (بخوانیم- بنویسیم) پایه پنجم سال تحصیلی ۱۳۸۸-۱۳۸۷ در مقایسه با کتاب فارسی پایه پنجم سال تحصیلی ۱۳۸۰-۱۳۷۹ دوره آموزش ابتدایی در ایران.

سؤالات تحقیق

- ۱- در کتاب های جدید التالیف فارسی (بخوانیم- بنویسیم) پایه اول ابتدایی در سال تحصیلی ۸۸-۸۷ در مقایسه با کتاب فارسی پایه اول ابتدایی سال تحصیلی ۸۰-۷۹، تا چه اندازه از مضامین و نمادها، برای تبیین شرح زندگی، معرفی رفتار و احادیث و روایات انبیاء(ع) و معصومین(ع) استفاده شده است؟
- ۲- در کتاب های جدید التالیف فارسی (بخوانیم- بنویسیم) پایه دوم ابتدایی در سال تحصیلی ۸۸-۸۷ در مقایسه با کتاب فارسی پایه دوم ابتدایی سال تحصیلی ۸۰-۷۹، تا چه اندازه از مضامین و نمادها، برای تبیین شرح زندگی، معرفی رفتار و احادیث و روایات انبیاء(ع) و معصومین(ع) استفاده شده است؟
- ۳- در کتاب های جدید التالیف فارسی (بخوانیم- بنویسیم) پایه سوم ابتدایی در سال تحصیلی ۸۸-۸۷ در مقایسه با کتاب فارسی پایه سوم ابتدایی سال تحصیلی ۸۰-۷۹، تا چه اندازه از مضامین و نمادها، برای تبیین شرح زندگی، معرفی رفتار و احادیث و روایات انبیاء(ع) و معصومین(ع) استفاده شده است؟
- ۴- در کتاب های جدید التالیف فارسی (بخوانیم- بنویسیم) پایه چهارم ابتدایی در سال تحصیلی ۸۸-۸۷ در مقایسه با کتاب فارسی پایه چهارم ابتدایی سال تحصیلی ۸۰-۷۹، تا چه اندازه از مضامین و نمادها، برای تبیین شرح زندگی، معرفی رفتار و احادیث و روایات انبیاء(ع) و معصومین(ع) استفاده شده است؟
- ۵- در کتاب های جدید التالیف فارسی (بخوانیم- بنویسیم) پایه پنجم ابتدایی در سال تحصیلی ۸۸-۸۷ در مقایسه با کتاب فارسی پایه پنجم ابتدایی سال تحصیلی ۸۰-۷۹، تا چه اندازه از مضامین و نمادها، برای تبیین شرح زندگی، معرفی رفتار و احادیث و روایات انبیاء(ع) و معصومین(ع) استفاده شده است؟

جامعه آماری

شامل کتب فارسی دوره ابتدایی که در سال تحصیلی ۱۳۸۰-۱۳۷۹ در سراسر کشور تدریس می شده اند، همچنین کتب جدیدالتألیف فارسی (بخوانیم- بنویسیم) دوره ابتدایی در سال تحصیلی ۱۳۸۸-۱۳۸۷ که در حال حاضر تدریس و به عنوان برنامه درسی فعلی دوره ابتدایی محسوب می شوند، می باشند.

روش انجام تحقیق

در این پژوهش، جهت دست یابی به اهداف و سؤالات پژوهش از روش تحقیق توصیفی از نوع تحلیل محتوای توصیفی، که جنبه ی عینی، واقعی و وصف نگاری دارد، استفاده خواهد شد.

روش و ابزار جمع آوری اطلاعات

روش کتابخانه ای که براساس اهداف و سؤالات پژوهش، مقوله های مورد نظر شناسایی و جهت گردآوری اطلاعات مستقیماً به کتاب های درسی و سایر منابع آموزشی مراجعه خواهد شد.

تعریف مفاهیم و واژگان اختصاصی

سیره: نوع و سبک و رفتار (مطهری، ۱۳۷۲، ص ۴۶).

سیره انبیاء(ع) و معصومین(ع): نوع و سبک و رفتار پیامبران و امامان معصوم(ع)

شرح زندگی: آنچه برای گزارش رویدادی، حالتی یا سخنی بیان می شود- زندگی نامه (صدری افشار- حکمی، ۱۳۸۱، ص ۸۲۱).

رفتار: مجموعه کارها و رابطه های اجتماعی یک شخص (صدری افشار- حکمی، ۱۳۸۱، ص ۶۷۲).

کردار: عاداتهای روحی یا باورهای رهبری کننده متمایز در یک شخص، گروه یا نهاد- عمل- کار (صدری افشار- حکمی، ۱۳۸۱، ص ۱۰۱۱).

احادیث: خبری درباره گفتار یا کردار پیامبر اسلام(ص) یا ائمه معصومین(ع)- گفتار (صدری افشار- حکمی، ۱۳۸۱، ص ۴۹۱).

کتاب درسی: کتاب درسی یکی از مواد آموزشی است و نقش مهمی در تامین اهداف آموزشی و پرورشی ایفا میکند، در نظامهای آموزشی متمرکز، کتاب درسی به عنوان محصول فرایند برنامه ریزی درسی از اهمیت ویژه ای برخوردار است (ملکی، ۱۳۷۹، ص ۱۸۶). کتاب درسی فارسی نیز یکی از دروس اساسی و پایه در مقطع ابتدایی به شمار می آید.

دوره آموزش ابتدایی: مقطع تحصیلی- نخستین دوره آموزشی تحصیلی (صدری افشار- حکمی، ۱۳۸۱، ص ۶۳۰). دورانی است که کودکان در سال های اولیه زندگی با آن سر و کار دارند و این دوره در رشد آنها تأثیر به سزایی دارد.

روش آماری تجزیه و تحلیل اطلاعات

بعد از تحلیل محتوای کتابها، داده های بدست آمده استخراج و با استفاده از آمار توصیفی (فراوانی، درصد)، مورد تجزیه و تحلیل قرار خواهند گرفت. بدین منظور از فراوانی و درصد استفاده می شود و با به کارگیری جداول و نمودارها به نمایش داده ها، اقدام می گردد.